

UMUM O'RTA TA'LIM MAKTAB O'QUVCHILARIDA IQTISODIY TASAVVURLARNI SHAKLLANTIRISHNING SHAKL, USUL, VOSITALARI

*Sh.Qayumov, JizDPI Maktabgacha ta'lim
fakultet o'qituvchisi,*

*Q.Tursunov JizDPI Maktabgacha ta'lim
fakultet o'qituvchisi,*

Annotatsiya. Maqolada maktab o'quvchilarining iqtisodiy tasavvurlarini shakllantirish vositalari so'z boradi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar bilan suratlarga qarab uning iqtisodiy mohiyatini tushuntirish, iqtisodiy mazmunda hikoya tuzish, uni jamoa bo'lib tahlil qilish asosida mavzuiy rasmlar chizdirish, ko'ngilochar bayram ertaliklari, sog'lom raqobat ruhini tarbiyalovchi intellektual bahs-munozara, musobaqa va o'yinlar tashkil etish samarali ekanligi ochib berilgan.

Kalit so'zlar: differentsial yondashuv, o'quv reja, ilk iqtisodiy tasavvur, o'quv fanlari mazmuni, shakl, usul, vositalari, intellekt.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilarida ilk iqtisodiy tasavvurlarni shakllantirishda maktabga tayyorlov davri bolalari bilan sinovdan samarali o'tgan ta'lim-tarbiyaviy ishlar mazmuni, ularning tashkiliy shakl, usul, vositalari saqlab qolinishi, o'quvchilarga ilk iqtisodiy ta'lim-tarbiya o'quv muassasasining o'quv reja, fan dasturi va ta'lim mazmuniga iqtisodiy mavzular uyg'unlashuvida ikki yo'nalishda tashkil etiladi:

1. Uning ta'limiy shakli – mujassam dars faoliyatida ifodalanadi;
2. Tarbiyaviy shakli – ijtimoiy-foydali mehnat, o'yin va boshqa darsdan tashqari tarbiyaviy tadbirlar majmuini o'z ichiga oladi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilarida ilk iqtisodiy tasavvurlarni shakllantirishning mazmuni, shakl, usul, vositalari, umumiy o'rta ta'lim maktablarining ta'lim oluvchilarida shakllangan ilk iqtisodiy tasavvurlarni pog'onama-pog'ona, uzviy davom ettirish bilan davom ettiriladi.

1-sinf o'quv fanlari mazmunini iqtisodiy mavzularda uyg'unlashtirishda, umumiy o'rta ta'lim maktablar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan davlat talablari, bolalar yosh xususiyati, psixik rivojlanish imkoniyatlari, tayanch dasturi asosida egallagan iqtisodiy bilim va ko'nikmalar darajasi to'liq inobatga olinishi zarur.

Faoliyatning ta'limiy shakli 1-sinf o'quv reja va fan dasturiga ko'ra «Matematika», «O'qish va nutq o'stirish», «Ona tili», «O'zbekiston Konstitutsiyasini o'rganish», «Atrofimizdagi olam», «Tasviriy faoliyat»,

«Odobnoma» fanlari, ijodiy faoliyat, nutq faolligiga qaratilgan dars mavzulari mazmunini iqtisodiyot bilan uyg'unlashtirish orqali tayyorlangan mujassam darslar matni asosida tashkil etiladi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi iqtisodiy bilimlarni qaysi o'quv fani mazmuniga uyg'unlashtirish mumkinligi, mujassam dars maqsadi, unda o'quvchilar egallashi zarur bo'lgan iqtisodiy bilim, ko'nikmalarni aniq bilishi zarur. Bugungi o'quvchi – kechagi bog'cha tarbiyalanuvchisi ekani va o'quvchilar kontingenti maktabga qadar uyda, oilada tarbiyalangan bolalarni ham o'z ichiga olishi nazarda tutilsa, o'qituvchidan ularga alohida, differentsial yondashish talab etiladi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan tashkil etiladigan darsdan tashqari tadbirlar maktabga tayyorlov davri bolalari bilan tashkil etilgan faoliyatning bardavomligini saqlashi, dars va darsdan tashqari topshiriqlari o'quvchilar yoshiga moslashtirilishi zarur. O'quvchilar bilan suratlarga qarab hikoyalash yoki rasmning iqtisodiy mohiyatini tushuntirish, iqtisodiy mazmunda hikoya tuzish yoki shu mavzuda ertak o'qish, so'ngra uni jamoa bo'lib tahlil qilish asosida mavzuiy rasmlar chizdirish, ko'ngilochar bayram ertaliklari, sog'lom raqobat ruhini tarbiyalovchi intellektual bahs-munozara, musobaqa va o'yinlar tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Bularga:

- tarbiyaviy tadbirlar jarayonida mavzu yuzasidan ta'lim muassasasiga yaqin hududga, kutubxona, muzey, ko'rgazma zallari kabi madaniy maskanlarga ekskursiya va sayr-sayohatlar uyushtirish;
- joylarda amaliy mashg'ulotlar tashkil etish, tarbiyaviy soatlarda bolalarning turli kasb egalari, taniqli shaxslar, ishbilarmon, tadbirkorlar, ota-onalar bilan uchrashuvi va jamoaviy suhbatlarini tashkil etish;
- umumiy o'rta ta'lim maktablarida ta'lim oluvchilarning ilk iqtisodiy ta'lim-tarbiyasini tashkil etishda mehnat darsining amaliy qismida ijodiy ishlarni bajarish va ularni kattalar uyushtirgan ko'rgazmalarga taqdim etish kabi faoliyatlarni tashkil etish;
- yonma-yon xududda joylashgan umumiy o'rta ta'lim maktablarining 6-8 yoshli o'quvchilari o'rtasida iqtisodiyotga oid mazmundagi viktorina, bahs va turli musobaqalar tashkil etish kiradi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilarida ilk iqtisodiy tasavvurlarni shakllantirishda ta'lim-tarbiya mazmunidagi davomiylikning o'zi etarli bo'lmay, bunda o'qituvchilar, shuningdek, oila, ya'ni ota-onalarning uzviy pedagogik hamkorligi ham muhim sanaladi.

Bugungi kunda farzandlari ta'lim yoshida bo'lgan ota-onalarning har ikkisi ham mehnatda band bo'lgan oilalar ko'pchilikni tashkil etadi. Bunday

oilalarning 6-8 yoshli farzandlari kunning deyarli katta qismini umumiy o'rta ta'lim maktablari, boshlang'ich ta'lim-tarbiya markazi, bog'cha-maktab majmuasi yoki shunga o'xshash ta'lim maskanlarining ko'pi uzaytirilgan guruhlarida o'tkazadilar.

Faoliyatning tarbiyaviy shakli – o'qituvchi, to'g'arak rahbarlari ota-onalar hamkorligida bolalarning darsdan tashqari faoliyatini mazmunli tashkil etishni yo'lga qo'yish ishlarini o'z ichiga oladi. Bolalarga iqtisodiyotga oid bilim, ko'nikma beruvchi tarbiyaviy tadbirlar va rasm, turli hunarmandlik faoliyatlarini tashkil etish, bolalar yaratgan ijod mahsullarini ijodiy ishlar ko'rgazmalari, turli taqdimot marosimlariga taqdim etilgan ishlarni rag'batlantirishda birgalikda harakat qilish samaralidir. Bunday uzviy pedagogik hamkorlikni quyidagicha amalga oshirish mumkin:

- ta'lim muassasasida pedagoglar, ota-onalar, Respublika «Kamalak» yoshlar ijtimoiy harakati faollari ijodiy hamkorligida bolalar ijodiyotini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan ijodiy ishlar ko'rgazmalarini tashkil etish;
- bolalar tomonidan tayyorlangan mahsulotlarni ta'lim muassasasi va undan tashqarida ko'rgazmalarga taqdim etishga ko'maklashish;
- iqtisodiy mavzuda ta'limiy, voqeaband-ijroli, ishchan o'yinlar, intellektual musobaqalar tashkil etish;

Kuzatuvlar umumiy o'rta ta'lim maktablarda tahsil olayotgan kichik yoshdagi o'quvchilarning maktab hayotiga tez moslashib ketishida iqtisodiy ta'lim-tarbiya muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga maktabda o'zini tutish, axloq-odob qoidalari to'g'risida umumiy tushuncha berilsa-da, maktab oshxonasida sotilayotgan ovqatning narxi, o'zi sotib olishni istayotgan narsalarni qaerdan, qanchaga sotib olishi mumkinligi to'g'risida ma'lumot berilmaydi. Umumiy o'rta ta'lim maktablariga qadam qo'ygan bolaning bu borada batafsil bilim va tasavvurga ega bo'lishi maktab ma'muriyati uchun ham, ota-onalar uchun ham birdek qulaylik tug'diradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1.O'zbekiston Respublikasining «Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida»gi Qonuni (2015. 04.09). Xalq so'zi. –Toshkent, 2015. 5 sentabr.

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida”gi Farmoni. – Toshkent: “Adolat”, 2017. -112 b.

3.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Qarori (2017. 3 iyun). O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami № 23. – Toshkent, 2017. 12 iyun.